

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТІВ ЗЕМЛУСТРОЮ ДЛЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ СІВОЗМІН ТА ОБЛІКОВОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Т. В. МАШКОВА, кандидат економічних наук, асистент
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
E-mail: tetyana1mashkova@gmail.com

***Анотація.** Відзначено, що проекти землеустрою треба розглядати як синтез різних чинників підвищення ефективності використання земельних ресурсів через впорядкування чергування сільськогосподарських культур і формування якісного обліково-контрольного середовища для ефективного управління цими процесами.*

Відмічено, що проекти землеустрою в сьогоденні умовах не знайшли широкого застосування як за рахунок різноманітності і динамізму розміру суб'єктів землекористування, недотримання спроектованих сівозмін, так і за значної вартості їх розробки.

Обгрунтована необхідність упорядкування законодавчо-нормативної бази формування проектів землеупорядкування з акцентом не тільки на економічну складову, а й на соціально-екологічну.

Запропоновано систему обліково-контрольного забезпечення управління чергуванням сільськогосподарських культур за критеріями підвищення окупності витрат на землеупорядні роботи та нарощування якісного потенціалу сільськогосподарських угідь.

***Ключові слова:** землекористування, проекти землеустрою, якість ґрунтів, сівозмін, контроль, управлінські рішення*

Актуальність. Дослідження основних напрямів підвищення економічної та екологічної ефективності використання земельних ресурсів і внесення конкретних пропозицій щодо їх раціонального використання є важливим завданням сучасної аграрної науки. Відповідно до сучасних наукових тенденцій [1, 5], особлива увага приділяється формуванню адаптивної системи контролю якості землі як комплексу технологічних, меліоративних, організаційно-економічних заходів, спрямованих на ефективне використання агрокліматичних ресурсів та відтворення родючості ґрунтів – запоруки отримання високих і сталих урожаїв сільськогосподарських культур. Родючість ґрунту визначають за зміною у ньому основних поживних речовин (величина агрохімічних показників): гумусу, рухомого фосфору, обмінного калію, рівня гідролітичної кислотності рН, обмінного натрію.

Актуальність. На сьогодні в Україні існує ряд невирішених питань стосовно збереження і відтворення якісного потенціалу сільськогоспо-

дарських земель. Симбіоз таких різних чинників впливу на нього як економічних, правових, соціальних, екологічних, техніко-технологічних тощо та вивчення їх впливу як єдиної системи дає досить позитивні результати стосовно вирішення даної проблеми. Реалізується такий підхід через проекти землеустрою, які розробляються з метою організації сільськогосподарського виробництва і впорядкування сільськогосподарських угідь у межах землекористувань для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, забезпечення раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища, покращення і підвищення стійкості природних ландшафтів. Основним завданням таких проектів землеустрою є забезпечення раціонального використання біокліматичного потенціалу, одержання сталих врожаїв, систематичне відтворення природної родючості ґрунтів, поліпшення балансу поживних речовин без негативного впливу на погіршення складових компонентів агроландшафту.

Поліпшенню проектів землеустрою сприяла б організація облікового контролю, зорієнтованого на отримання кількісно-якісної та вартісної інформації, що сприяло б активізації симбіозу проектної документації і значно підвищило б її роль в обліково-контрольній системі, де найскладнішим об'єктом виступають земельні ділянки та їх продуктивність, зумовлену якісним станом, що зумовлено специфікою даного об'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених, що досліджують облік і контроль якості сільськогосподарських угідь можна виділити таких як Д. С. Добряк, В. М. Жук, І. В. Замула, Г. Г. Кірейцев, С. С. Кохан, М. Ф. Огійчук, П. Т. Саблук, В. К. Савчук, А. М. Третьак та інших науковців.

Проте в економічній та нормативній літературі невизначеним залишається перелік показників для відображення якості сільськогосподарських угідь. У нашій країні практичне застосування такої інформаційної бази для цілей бухгалтерського обліку і контролю залишається ще досить недосконалим та мало розвиненим.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення методики оцінки якісних параметрів сільськогосподарських угідь для їх обліково-контрольного відображення в проектах землеустрою.

Матеріали і методи дослідження. У процесі дослідження використовувались наукові методи, що базуються на діалектиці пізнання й об'єктивних законах розвитку економіки. Історичний, логічний і монографічний методи використовувались для виявлення місця сільськогосподарських угідь у складі активів. Керуючись балансовим, розрахунково-конструктивним методом та прийомами спостереження і вибіркового обстеження, було вивчено сучасний стан обліку і контролю якісних параметрів земель. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, галузеві інструкції та нормативні документи щодо регулювання операцій із земельними угіддями, наукові праці та методичні

розробки вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, матеріали наукових конференцій, симпозіумів та семінарів, результати спостережень і розрахунків автора.

Результати дослідження та їх обговорення. В умовах конкурентних засад ведення аграрного бізнесу в Україні вкрай важливо максимально повно та ефективно використовувати потенціал землі як однієї з найважливіших переваг вітчизняного сільського господарства. Для ефективного використання потенціалу розробляють проекти землеустрою щодо еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування сільськогосподарських угідь (далі – Проект землеустрою), Вони розробляються у відповідності до нормативно-правової бази: Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року N 2768-III; Закону України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 р. N 858 – IV; Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р. № 962 – IV; Постанови Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2011 р. №1134 «Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь»; Постанови Кабінету Міністрів від 11 лютого 2010 р. N 164 «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах»; Постанови Кабінету Міністрів від 30 червня 2010 р. N 536 «Про внесення змін до нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах»; Спільного наказу Міністерства аграрної політики України та Академії аграрних наук від 18 липня 2008 р. «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах різних ґрунтово-кліматичних зон України»; Державних будівельних норм України «Генеральні плани сільськогосподарських підприємств (ДБН Б.2.4-3-95) та інших нормативно-правових актів, якими регулюється питання еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь»; Наказу міністерства охорони здоров'я України від 19.06.96. р. № 173 «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів»; ДБН Б.2.4-396 «Генеральні плани сільськогосподарських підприємств», ДБН Б.2.4-1-94 «Планування і забудова сільських поселень», ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень». Якість ґрунтів визначають у даних проектах згідно Національного стандарту України ДСТУ 4362:2004 «Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів»; типи і види сівозмін -відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 4691:2006 «ЗЕМЛЕРОБСТВО. Терміни та визначення понять»; напрями реабілітації та використання техногенно-забруднених земель сільськогосподарського призначення (ріллі) згідно яких проекти землеустрою розробляються у відповідності з Національними стандартами України: ДСТУ 7137:2009 «УГІДДЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНІ. Методи оцінювання придатності до реабілітації», ДСТУ 7243:2011 «ЯКІСТЬ ҐРУНТУ. Землі техногенно забруднені. Обстеження та використання», заходи з охорони земель визначені на підставі міждержавного стандарту

ГОСТ 17.4.4.03-86 (СТ СЭВ 5300-85) «ОХРАНА ПРИРОДЫ. ПОЧВЫ. Метод определения потенциальной опасности эрозии под воздействием дождей» та Національного стандарту України ДСТУ 4081: 2009 «ЕРОЗІЯ ҐРУНТУ. Допустимі норми».

Одним з основних завдань, які вирішуються у проектах землеустрою є створення організаційно-територіальних умов, що сприяють підвищенню ефективності використання землі за одночасної інтенсифікації виробничих процесів у землеробстві, включаючи раціональну організацію використання сільськогосподарської техніки. З метою забезпечення одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур недостатньо мати проект землеустрою, необхідно ще реалізувати систему заходів із відтворення родючості ґрунту. Одним із основних заходів даної системи є боротьба із втратами гумусу та поживних речовин, створення позитивного або, як мінімум, бездефіцитного балансу гумусу та поживних речовин в ґрунтах. Зниження вмісту гумусу обумовлено інтенсивним використанням ґрунтів у сівозмінах, насичених просапними культурами у разі повного відчуження з полів не тільки основного, але і побічного продукту урожаю, недостатнім внесенням органічних добрив, а також ерозійними та дефляційними процесами. Позитивний баланс гумусу створюється в основному тільки під багаторічними травами. Під культурами суцільного посіву і особливо під просапними, розкладається більше органічної речовини ґрунту, ніж утворюється із рослинних залишків. Унаслідок цього основним регулятором гумусового балансу виступають органічні добрива і, перш за все, в інтенсивних польових сівозмінах, де низька питома вага багаторічних трав, або вони зовсім відсутні.

У сучасних умовах виробництво продукції рослинництва спрямоване на отримання максимального товарного валового збору зернових та технічних культур, величина якого залежить від дотримання площі посіву та запланованої урожайності, яку можна одержати за умови дотримання сівозміни щодо науково-обґрунтованого чергування культур і внесення оптимальної збалансованої кількості органічних та мінеральних добрив. Через занепад тваринництва, дефіцит органічних добрив можна дещо компенсувати за рахунок подрібнення побічної продукції вирощування зернобобових (соломи) і залишення її на полях.

Розрахунок окупності проекту землеустрою щодо еколого-економічного обґрунтування сівозмін здійснюється порівнянням суми витрат на освоєння проекту та проектним умовно чистим прибутком (різниця між вартістю товарної продукції та витратами на її одержання) і розраховується за формулою:

$$Ok = B : ЧПдод.,$$

де Ok – окупність витрат, років;

B – витрати, тис грн.

ЧПдод – умовно чистий прибуток, одержаний від запроєктованих заходів у розрахунку на рік, тис грн.

Порівняння даних проектів землеустрою із фактичною обліково-контрольною інформацією характеризує динаміку їх ефективності і є індикатором для оцінки балансу гумусу та поживних речовин на ділянках проєктованих сівозмін.

Висновки і перспективи. Результати порівняння фактичних обліково-контрольних даних з показниками проектів землеустрою щодо земель сільськогосподарського призначення використовуються безсистемно, а тому є досить багато невирішених проблем. Як показали дослідження, даний механізм у сучасних нормативних актах прописаний досить складно, а тому для пересічного господарника є незрозумілою залежність між якістю земель, рівнем урожайності сільськогосподарських культур та окупністю витрат. Моделювання результатів, передбачених проектами землеустрою і фактичними обліково-контрольними даними дає можливість господарю землі оцінити потенційну родючість ґрунту на початок використання земельної ділянки та за час її використання, і визначити грошово-матеріальні витрати та розробити організаційні заходи для відновлення його якісних параметрів.

Список використаних джерел

1. Воляк Л. Р., Савчук В. К. Природно-ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств: обліково-аналітична оцінка, стратегія розвитку. К.: Наукове видання, 2016. 280 с.
2. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологобезпечного використання [Текст] / Д. С. Добряк, О. П. Канаш, Д. І. Бабміндра, І. А. Розумний. К.: Урожай. 2009. 464 с
3. Кирейцев Г.Г., Іваніщенко Л. О. Облік основних засобів у сільськогосподарських підприємствах. К.: Урожай, 1987. 176 с.
4. Кохан С. С., Поліщук І. П. Вплив просторових структур на точність методів інтерполяції [Текст]. Ученые записки Таврического национального университета. Серия: География. 2005. Т. 18 (57). № 1. С. 67–74.
5. Кушніренко О. А., Савчук В. К. Управління оподаткуванням сільськогосподарських підприємств: обліково-контрольний аспект : монографія. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 356 с.
6. Рекомендації з врегулювання майнових і земельних відносин в сільськогосподарському бізнесі: документальне оформлення, облік і оподаткування / за ред. В.М. Жука, І.Б. Садовської. Облік і фінанси АПК. 2005. № 5. С.71–162.
7. Ярмолюк О.Ф. Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами в агроформуваннях. Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. Т. 5. Вип. 241. С. 1024-1032.

References

1. Volyak L., Savchuk V. (2016) Pryrodno-resursnyy potencial pidpruemstv: oblikovo-analitichna ocinka, systrategia rozvytku. Kyiv. 280 p.
2. Klyasyfikaciya silskohospodarskyh zemel yak naukova peredumova ih ekolohobezpechnogo vukorustanya (2009) / D.Dobryak, O. Kanash, D.Babmindra, I. Rozymnyi. Kyiv. Urozhay. 464 p.

3. Kireycev H., Ivanishchenko (1987) *Oblik osnovnuh zasobiv u silskogospodarskuh pidpruemstvah*. Kyiv. Urozhay. 176 p.
4. Kohan S. Polizhshuk I. (2005). *Vplyv prostorovuh strukur na tochnist metodiv interpolyacii*. V. 18 (57). № 1. P. 67–74.
5. Kushnirenko O., Savchuk V. (2015) *Upravlynya opodatkuvanyam silskogospodarskuh pidpruemstv: oblikovo-analituchnyi aspect*. Nizhyn. 356 p.
6. *Recomendacii z vreguluvanya maynovuch I zemelnuch vidnosyn v silskogospodarskomu bisnesi* (2005) *Oblik s finansy* № 5. P.71–162.
7. Yarmoluk O. (2008). *Informaciyne zabezpechenya upravlynya zemelnymy resyrsamy v agroformuvanyah*. Dnipropetrovsk V. 5. #. 241. P. 1024-1032.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОЕКТОВ ЗЕМЛЕУСТРОЙСТВА ДЛЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБОСНОВАНИЯ СЕВООБОРОТОВ И УЧЕТНОГО КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ УГОДИЙ

Т. В. Машкова

***Аннотация.** Определено, что проекты землеустройства необходимо рассматривать как синтез разных факторов повышения эффективности использования земельных ресурсов путем упорядочения чередования сельскохозяйственных культур и формирования качественной учетно-контрольной среды для эффективного управления этими процессами.*

Отмечено, что проекты землеустройства не нашли широкого распространения в современных условиях, что объясняется многообразием и высоким динамизмом размера субъектов землепользования, несоблюдением спроектированных севооборотов, значительной стоимостью их разработки.

Обоснована необходимость упорядочения законодательно-нормативной базы формирования проектов землеустройства с акцентом не только на экономическую составляющую, а и на социально-экологическую.

Предложено систему учетно-контрольного обеспечения управления чередованием сельскохозяйственных культур, обеспечивающего повышение окупаемости затрат на землеустроительные работы и наращивание качественного потенциала сельскохозяйственных угодий.

***Ключевые слова:** землепользования, проекты землеустройства, качество почв, севооборот, контроль, управленческие решения*

USE OF LAND PROJECTS FOR ECONOMIC AND ECONOMIC SUBSTANTIATION OF EQUIVALENCE AND ACCOUNTING OF QUALITY OF AGRICULTURAL PRODUCTS

T.V. Mashkova

***Abstract.** It is noted that land management projects should be considered as a synthesis of various factors for improving the efficiency of land*

use through the ordering of alternation of agricultural crops and the formation of a quality accounting and control environment for the efficient management of these processes.

It is noted that land management projects in today's conditions have not been widely used both at the expense of diversity and dynamism of the size of the subjects of land use, non-compliance with the design crop rotation, and the considerable cost of their development.

The necessity of streamlining the legislative and regulatory framework for the formation of land management projects with an emphasis not only on the economic component, but also on the socio-ecological.

The proposed system of accounting and control provision for alternating agricultural crops management according to the criteria for increasing the payback for land management works and increasing the quality potential of agricultural land is proposed.

Keywords: land use, land management projects, soil quality, crop rotation, control, management decisions

УДК 657:631.1

ОБЛІКОВА СИСТЕМА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЮ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

І. В. МЕЛЬНИЧЕНКО, кандидат економічних наук, доцент,

С. В. ТИВОНЧУК, кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

E-mail: meln_ilona2@ukr.net

Анотація. Досліджено теорію і практику обґрунтування обліково-інформаційного забезпечення управління підприємством у частині вибору та реалізації стратегії розвитку підприємства. Визначено, що саме цілісна облікова система підприємства є основою інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту, яка є передумовою отримання об'єктивної інформації про наявність активів та пасивів підприємства, аналізу і прогнозу впливу різних чинників на їх структуру та ефективність використання.

Оцінено сучасні підходи щодо інформаційного забезпечення потреб різних користувачів обліковими даними з виділенням окремих видів обліку.

Визначено суть стратегії розвитку на рівні підприємства. Узагальнено основні напрямки реалізації стратегічного розвитку підприємства та основні його етапи.